

[0132]

FORDOEMJE, FORDOMJE bij Gysb. Japicx

Deze beide verba vinden we bij W.L. Brandsma, *Het werkw. bij Gysb. Japicx*, blz. 80 onder één lemma, terwijl hij als betekenis opgeeft: *verdoemen, veroordelen*.

De eerstgenoemde vorm, *fordoemje*, vinden we bij G.J. in I, 298, 666: „Sommige hab 'er wol njue to, mar dy wrâdsche scheamte tjochtse oerbeck. Wier yn datse greatlyckx forbiuestre binne, datse herre schamje for dy jinge dy se yn herre herten *fordoemje*, in to rie geane meye greatste fynne dy se habbe". Dat *fordoemje* hier de zin heeft van 'veroordeelen' is duidelijk. De vorm *fordomje* gebruikt de dichter in I, 189, 19: „Op dat de op-rjuecht' naet lofts *fordomje*, In 't rjuecht naet kromje". [D.w.z. Opdat de godvrezenden er niet toe komen, iemand onrechtvaardig te *veroordeelen* en daardoor 't recht te schenden]. Ook hier is de betekenis *veroordeelen* evident.

Dit is ook het geval in de volgende plaats (I, 166, 20): „goe God!, ick wol, ijn djiepe' ootmoed, My salme' oer-tjuwg, beschildige' in *fordomme*".

Dit verbum *fordoemje, fardomje* gaat terug op 't Ofri. *dōmia*, een vorm met andere vocaal naast 't Ofri. *dēma* (oordelen). b.v. bij M. de Haan Hetteema, *Jurisprudentia Frisica*, Tit. 21, § 25 (blz. 162): “Dat riucht seyt: Hwanneer een seeck byspritzen is op soenlyoed, ende deer is een *compromis* maked, jefta deer is neen maked, men mey sliuchta wurden byjown, so moghen dae soenlyoed fora naet *domia*, ner naet meer wisa, den ney inhalinghe dis *compromissis*” [d.w.z. Het recht zegt: Wanneer een zaak overgedragen is aan zoenlieden en er is een *compromis* gemaakt, of er is er geen gemaakt, maar met eenvoudige woorden overgegeven, dan mogen de zoenlieden niet verder oordelen of wijzen, dan volgens de inhoud van het *compromis* enz.]. Voorts: K. von Richthofen, *Friesische Rechtsquellen*, R. 41, 23 : „Ther efter dwe hi also him syn asyga *dome* and dele to lioda londriuchte”; en R. 130, 9: „sa hwasu us Frison thes riuchtes biraue, sa werth hi berauad anna himulrike fon godi and fon alle sine heligon, sa werth him *edomad* and edeled thi uient (= diepe) hille”; en W. 77, 35: „Soe comme hi mit tien merka weda, ende *domie* dae lioden” (= en onderwerpe zich aan 't volksoordeel) ; en W. 27, 1: „Ende wirth hy aeck wr wonnen ende wr deeld ende wirt *wr doemd* oen lioda tinge om twa deddeda (= verwondingen) ney asyga doem, so aeghma syn fora hand op dae tinghstapale of to slaen”.

[Vgl. voor deze vorm met *ō* naast die met *ē* o.a. 't Ofri. subst. *sōne* (zoen) naast 't Ofri. verbum *sēna* (= verzoenen) - 't Ofri. subst. *grōde* (Ned. *groed*) en 't Ofri. verbum *grōia* (= groeien) naast 't Ofri. subst. *grēde* (= weide). [Vgl. voor de verkorting van de vocaal vóór de *m* o.a. Ofri. *blōma* (Ned. bloem), Nfri. en dial. Ned. *blom*].

Ook het oudere Nederlands had de vorm met verkorte klinker naast *verdoemen*, b.v. bij Marnix v. St. Aldegonde in *ps.* 34 vs. 10: „Wie tvroom volck haet met herten vals, Wort door sijn schult verdomt”; en in *ps.* 109 vs. 4: sijne saeck uit recht sal commen, Laet hem voor eenen schelm *verdommen*”.

[De onberijmde overzetting heeft hier het partic. *verwesen*: „Als hy gericht wort, laet hem voor godloos *verwesen* daer van comen”].

Nu blijven er nog twee plaatsen bij Gysb. Japicx ter bespreking over; in de

eerste plaats in zijn *Tjesck-Moars See- Ængste*, vs. 117 (I, 78, 117) : „Ho mey 't (siz ick jiette) komme Dat sock Folck (az Djier *fordomme*) So lijts 't wonder Goads onthâdt".

Het is, dunkt mij, duidelijk, dat *fordomme* hier niet de betekenis van „verdoemen, veroordelen" heeft. E. Epkema heeft in zijn *Woordenboek op Gysb. Japicx*, blz. 128, dit werkw. *fordomje* dan ook, m.i. terecht, onder een ander lemma vermeld. De zin van dit partic. perf. *fordomme* is hier: *verdwaasd, dom*; het is door 't prefix *for-* (Nd. *ver-*) als denominatief afgeleid van *dom*, evenals o.a. 't Ned. *verdwazen, verslappen* van *dwaas* en *slap*. Dat ook Gysb. Japicx de produktieve kracht van 't Friese prefix *for-* gekend heeft, waardoor het afgeleide verbum de betekenis krijgt van: komen in de toestand door 't grondwoord uitgedrukt, blijkt wel uit de werkw. *forblye* (intr.), *forgramje*, e.a. die hij gebruikt resp. in *Wirken* I, 188, 37 en I, 191, 8.

Ten slotte rest ons nog 's dichters *Lof-gesjongh fen Zacharias* vs. 41, waar van Christus gezegd wordt, dat Hij op aarde gekomen is “om to forljeachtjen, Dy siet'ne droaf, Ynn' Deads kâd schaed, dod-doaf *fordomme* In om uwz schoncken op 't rjuecht' paed To stjoeren". Ook hier wijst *fordomme*, evenals 't voorafgaande synoniem *dod-doaf* op afwezigheid van volle kennis, zodat Brandsma, t.a.p. blz. 80, het dan ook terecht vertaalt met “versuft”. Deze opvatting, die ook Epkema reeds geeft, wordt gesteund door een plaats in 't Mnl. bij J. van Maerlant, *Alexanders Geesten* VI, 864: “Wie sal wesen ooc soo fel, Of so verdult, of so *verdomt*, Hine (= die niet) sal spreken vander ere, Die ghi doet uwen gherechten here?" Het *Mnl. Wdb.* geeft dit woord *verdomt* op onder het lemma *verdoemen*, maar uit de verbinding met 't synoniem *verdult* is de betekenis *dwaas, dom* wel duidelijk. Ook hier zien we in *verdommen* dus een denominatief van *dom*.

Chr. Stapelkamp.